

Država, priznanje, Kikinda

NAPOREDO sa aktivnostima koje smo organizovali u Centru za kulturnu dekontaminaciju u Beogradu, u okviru projekta *Imenovati TO ratom* održano je više od trideset javnih okruglih stolova u još sedam gradova u Srbiji: Zrenjaninu, Kikindi, Leskovcu, Kragujevcu, Nišu, Požegi i Anji. Na ovim diskusijama smo razgovarali o tome za kakav se boračko-invalidski zakon zalažu veterani i njihova udruženja, o post-traumatskom stresnom poremećaju, o ekonomskim podsticajima za veterane, kako bi veterani i antiratni aktivisti želeli da u školskim udžbenicima budu predstavljeni ratovi devedesetih godina, i o brojnim drugim pitanjima koja su bila i predmet razgovora na okruglim stolovima organizovanim u CZKD-u. O diskusijama održanim u Beogradu smo vas prethodnih meseci detaljno informisali na ovim stranama, tako da smo donekle zapostavili lokalne diskusije i brojne druge aktivnosti u okviru projekta, poput intervjua sa učesnicima rata i antiratnim aktivistima iz devedesetih, što ne znači da je ovaj deo projekta manje bitan, već da je za adekvatno predstavljanje svih aktivnosti bilo potrebno puno više prostora.

Okrugli sto u Kikindi na temu „Nacionalno i lokalno priznanje ratnih veterana – Da li su državne i lokalne vlasti spremne da javno prihvate i podrže svoje sugrađane, učesnike ratova devedesetih?“, održan je 20. avgusta, u saradnji sa lokalnom organizacijom Srpski ratni veterani i udruženjem Ravno-pravnost iz Zrenjanina. Diskusija se od samog početka koncentrisala na žarišni problem kikindskih veterana i porodica palih boraca – podizanje spomenika kikindanima poginulim u ratovima devedesetih. Inicijativu za podizanje spomenika zvanično je 4. maja 2009. godine podnela Anica Drinjak, predsednica sekcije porodica poginulih boraca u ratovima devedesetih kikindskog SUBNOR-a, nakon što je deset godina čekala da lokalne vlasti to same učine. Opštinsko veće je dva meseca kasnije Zaključkom zadužilo nadležne opštinske službe da pripreme predlog rešenja za spomenik i prikupe podatke o poginulim sugrađanima.

Inicijativu SUBNOR-a odmah se suprodstavilo lokalno Udruženja boraca ratova devedesetih godina, zahtevajući da na spomeniku ne pišu bez imena poginulih (slično kao što je to učinjeno na spomen obeležju podignutom prošle godine na platou ispred Glavne železničke stanica u Beogradu), odnosno da su imena pojedinih boraca sporna, jer su u rat odlazili u sastavu paravojnih jedinica i radi pljačke, odnosno da se može desiti da se neko ime izostavi, jer se spisak Udruženja boraca razlikuje od spiska SUBNOR-a...

Problem je lako rešiv, budući da evidenciju poginulih svakako ne vode boračka udruženja, već nadležne vojne službe. Ipak, kikindskim vlastima je spor između udruženja dobro došao kao izgovor da podizanje spomenika odlože u beskonačnost. Iz zapisnika sa sednice Opštinskog veća održane 22. aprila ove godine saznajemo da su sve pripreme obavljene, novac obezbeđen, „ostalo je da se udruženja usaglase u vezi sa spiskom lica koja bi se našla na ploči, što do danas nije učinjeno“. Nova opštinska vlast smatra da je ne obavezuje Zaključak prethodnog kabineta, u kom stoji da nadležne službe same treba da prikupe podatke o poginulima i pripreme rešenje. Istina, zahtev za dostavu spiska lica poginulih u ratovima devedesetih, sa dokazima za svako lice sa spiska, Komisija za spomenike i spomen obeležja Opštinskog veća jeste uputila, ali ne vojnim vlastima, već boračkim udruženjima!

I na našem okruglom stolu 20. avgusta, predsednik Komisije za spomenike Miloš Latinić i članica Komisije i direktorica kikindskog Narodnog muzeja Lidija Milašinović, požalili su se da imaju čak tri različita spiska poginulih, i da je, pored prekratke istorijske distance (14 godina od kraja poslednjeg i 22 od početka prvog rata), problem konačnog spiska najveća prepreka podizanju spomenika. Lidija Milašinović se pohvalila da je ona prva od članova Komisije zauzela stav da spomenik treba da se podigne bez imena, „ako udruženja ne mogu da se usaglase oko imena, a meni je jasno da ne mogu da se usaglase“, i pojasnila: „Opština je tražila od udruženja da se dostave spiskovi imena. Ovo je spisak Udruženja boraca ratova devedesetih, ovo je Saveza udruženja boraca spisak... (Anici Drinjak)

Vašeg brata, recimo, nema ni na jednom od ova dva spiska...“ Anica Drinjak: „Čekajte, jel to od SUBNOR-a spisak?“ Lidija Milašinović: „Ovo je... borci ratova devedesetih, ovo je Savez udruženja boraca opštine Kikinda...“ Anica Drinjak: „Spisak od SUBNOR-a, molim vas!“ Lidija Milašinović: „Ako je SUBNOR isto što i Savez udruženja boraca (pruža spisak)... Pa onda, pošto se tražilo od opštine da ona dalje istraži, a opština nije da nije ništa radila, svi podaci mogući su uzeti, iz raznih...“

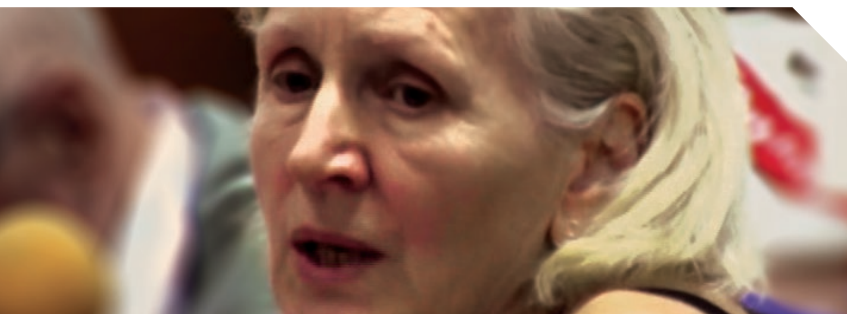
Anica Drinjak, čita sa spiska: „Pod brojem šest, Gladišev Miodrag. To je moj brat“. Lidija Milašinović: „Taj tu?“ Anica Drinjak: „Da.“ Lidija Milašinović: „Dobro.“ Do kraja okruglog stola iskristalisao se stav lokalnih vlasti u Kikindi da oni ne mogu da urade ništa dok država ne promeni zvaničan stav da nije bila u ratu. Na našu primebdu da su i činovnici lokalne vlasti takođe država, izgledalo su šokirano. Projektni tim *Imenovati TO ratom*

za samoobrazovanje

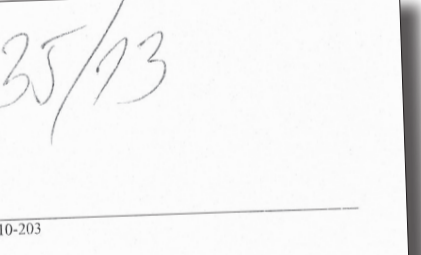
Riliten

uciteljneznalica.org

drustvena pitanja

Imenovati TO ratom – Centar za kulturnu dekontaminaciju

MOJ suprug Vejsil je bio po nacionalnosti Musliman. Došao je iz Bosne, završio je srednju vojnu školu u Banja Luci, posle toga je mesec dana proveo u Pančevu i sve ostalo vreme u Kikindi. Pred sva ona događanja devedesetih godina, jedinica iz Kikinde je dislocirana, tenkovi su otišli za Mostar i on je otišao sa jedinicom. On je bio ovde kad je puklo u Mostaru. Par dana je bio dobio slobodno i čim je čuo da je eksplodirala ona cisterma ispred severnog logora njegove kasame, on je seo na autobus do Beograda, tamo su ga vanredno ubacili u vojni avion i tako je otišao kad je već tamo bilo uzavrelo. Otišao je u jedinicu i ostao tamo sve vreme, i transport kad je išao za Knin odveoao ih je. Tada nisam znala šta se sa njim događa, nije ga bilo u kasami, nigde, već sam mislila da se više nećemo ni videti. Međutim preživeo je.

U Mostaru je bio sve dok maja 1992. godine nije stigao dopis da se jedinice iz Srbije povlače, a ko je rodom iz Bosne da oстане. Pošto je on rođen u Kiseljaku, obratio se komandantu i rekao: „Ja ću ostati dok se ovo ne završi, nema problema, ali meni je porodica u Kikindi. Jeste mi majka ovde i rodbina, ali mi je porodica tamo. Jel može meni neko da garantuje kad se ovo završi da se ja vratim nazad u Kikindu?“ Perišić je tada tamo bio glavni i on mu je pošteno rekao da mu to ne može garantovati, niti mu može garantovati – takvo je stanje

kakvo jeste. On je tražio da se skine iz vojske, i skinuo se, i uz dozvolu sa pečatom i potpisom Perišića krenuo mogućim putevima do Kikinde. U Kikindu je došao totalno zaočaran. Međutim, u priči sa kolegama čuo je da ta naredba da koji su rodom iz Bosne moraju ostanu u Bosni, nije krenula odavde iz Srbije. To je njima samo tako rečeno da bi ih tamo zadržali. On ode u Kragujevac u komandu i kažu mu da takva naredba ne postoji. Onda on povuče svoj zahtev za skidanje, pošto još nije prošao, i nastavi dalje službu ovde u Kikindi. Ali, ovde je bilo jako teško. Pošto je on Musliman, onda je ovde bio „balija“, „ustaša“, komandant mu je rekao: „Šta ti tražiš ovde, idi kod Alije!“. On mu kaže: „Čoveče, nije mene Alija školovao, ja sam se školovao za Jugoslovensku narodnu armiju, nećes me ti izbaciti, ja sam ovde po svojoj vojli! Tamo u Mostaru sam bio četnik, tako su me zvali, ovde me zovete balija, hajde mi prvo ljudi recite šta sam ja!“ To je tako išlo dok mu komandant nije otvoreno rekao da mora da napusti vojsku, dobrovoljno. Primorao je prvo našeg kuma, on je bio Hrvat po nacionalnosti, čoveku u poglo, skinuo se, nije više mogao torturu da izdrži. Moj suprug je bio uporan, ali su živci odlazili. Onda je taj isti komandant rekao: „Sad ću ti dati jednu negativnu, a pošto se sa dve negativne leti napolje bolje ti je napusti sam“. Tada sam ja pukla i našla sam u komandi u Beogradu njegovog bivšeg komandanta iz Mostara. Otišla sam kod njega, on je poštuovao moga supruga jer je tamo u Mostaru, dok su Srbi odlazili, on obavljao dužnost četiri starešine. Zato je unapređen u čin zastavnika prve klase, koji mu međutim kasnije nije priznat i ja i dan danas primam penziju zastavnika.

I odem ja kod komandanta i on mi kaže da se Vejsil ne može obraćati direktno, ali da mogu ja. Kaže mi da napišem pismo ministru odbrane i ministarku za ljudska prava, Margit Savović je bila tada, i u startu da stavim da mi suprug ne zna za to, jer to ne bi smelo, nego da napišem da osećam da porodica ispašta i sve da iznesem. Tako sam i uradila. I znate šta je bilo? Došla je komisija da ispita slučaj i moj muž je dobio rešenje o prevremenom penzionisanju. Izbacili ga na fin način.

Posle Vejsilovog penzionisanja neke prijatelja smo izgubili. Kad bi otišao da traži posao... Do tada, svi su ga zvali Žuća, jer je bio plav, i puno ljudi nije ni znalo kako se zove. Ali, kad je ovo izbilo, onda je postalo bitno njegovo pravo ime. Kao da čovek nije čovek, pa zvao se Vejsil Drinjak, ili Žuća.

Brat mi je poginuo kad su prve bombe pale na Kuršumliju. Živeo je tamo, radio je u kuršumlijskoj kasami, on je isto bio vojno lice. To mu je bio posao.

Tačno se znalo da će do bombardovanja doći, bar su oni znali. Rekao mi je: „Ako se nešto dogodi, sejo, odavde pa do Niša će biti krater!“ Jer, u Kuršumliji je postojalo skladište municije za Kosovo, u kuršumlijskoj kasami je bilo veliko sklonište za vrh Treće armije, silazila sam dole, on je to dole i poginuo. Te noći su tu trebali biti Lazarević, Pavković i još jedan komandant, ali su negde otišli.

Moj brat je bio strastveni pušač. Da je mogao, između svakog prsta bi zapalio po jednu cigaretu. Te noći u skloništu, zvao ga je njegov rezervista: „Hajde, Miki, da ispalimo po jednu“. Ali nije mogao, samo je rekao da mu nije dobro. Ovaj se okrete i pode, i samo što je zakoračio sa vrata u hodnik udari jedna granata, za njom i druga. Bukviano kuda je jedna probila, druga je nastavila. Svi pregradni zidovi tog skloništa su uništeni. Do Pavkovićevo paviljona odatle nema ni pet metara. Osamdeset santimetara debela čelična vrata su od detonacije odvaljena. A taj čovek koji ga je pitao da izađu na cigaretu, njega je preko celog hodnika nekih petnaest metara detonacija nosila i zalepila ga za zid. Ostao čovek živ, došao je posle mom bratu na sahranu. Kažem mu: „Samo da je izašao da zapali tu prokletu cigaretu!“ Polovina starešina i osoblja je izašla u dvorište granizna na večeru. Oni su ostali živi, ovi dole nisu. A samo noć ranije u tom istom skloništu bile su starešine i njihove porodice, supruge, deca. Prethodnu noć su proveli tu i taj dan su ih poslali kućama tako da su ostale samo starešine. Sreća! Meni nije sreća, ali, eto, moglo je biti daleko gore.

Onda je usledila nezainteresovanost. I od vojske, i od policije. Uvek kad nam se nešto desi mi kažemo da nismo bili pripremljeni. A tog 24. marta suprug i ja smo gledali televizor i vidimo kako su poleтели avioni iz Avijana. A ja tri dana pre toga razgovarala sa bratom kad mi je rekao za onaj krater. Krenem da zovem i od jedne drugariće deda se javio. Star čovek, prvo nije razumeo koga tražim i onda kaže: „Jao, jel to ona mala što joj je otac poginuo!“ Samo sam se srušila pored telefona. Čerka počne da me smiruje, kaže ko zna ko je to poginuo, vidiš da te nije razumeo koga tražiš. Ja ni sama ne znam šta ću, i na kraju nazovem policiju u Kuršumliji.

I znate kako sam saznala? Ja kažem: „Treba mi moj brat, bio je stariji vodnik prve klase.“ Meni je uvek bilo dugačko kad ga tražim u kasami da kažem stariji vodnik prve klase, nego ja skratim stariji vodnik Gladišev, i odradim. A on se šali: „Sejo, pa što me ti degradiraš jedan čin manje?“ Ko će sve to da izrecituje. I ja to isto milicioneru, mahinalno, pitam: „Čula sam na televiziji da je Kuršumljija bombardovana, i Priština, imate li vi neko obaveštenje?“ Zapravo, prvo je gađana Kuršumljija, pa je par minuta kasnije Priština. I ja kažem: „Čula sam, recite mi, molim vas, da li znate imena žrtava? Ne mogu nikoga naći, brat mi je vojno lice, ne mogu kasamu dobiti, garnizon, ne znam nikoga, znate li imena žrtava.“ Kaže on: „Ko vama tačno treba?“ I ja kažem: „Stariji vodnik Gladišev Miodrag.“ Kaže on: „Stariji vodnik prve klase?“ Ništa više on meni nije trebao da kaže, ja sam znala, čim on zna tačno njegov čin. I on će ti ovako: „Kakva ste vi porodica kad niko nije došao po njega? Ostali su već sahranjeni, a po njega još niko nije došao.“ Ja u onom momentu nisam znala kako da odreagujem, šta je on meni rekao. Ja pitam: „Gde je on sada?“ Kaže: „U bolnici, tamo.“ Rekoh: „Možete mi dati broj?“, a on kaže: „Daću vam broj i tamo vam je vojni lekar, pa ćete dobiti informaciju.“ I nazovem tamo, javi se i kaže da su svi ostali odveženi, i pošto sam tu to bile. Ja nazovem tamo i kažu mi: „Sutra bi trebalo Gladiševa da sahranimo.“ „Koga bre da sahranjujete, ljudi? I gde da ga sahranjujete?“ Rekoh: „Samo vas molim da ga ostavite ovako do ujutru, ja sutra dolazim po njega.“ Kaže: „Jel sigurno dolazite? Gde mu je porodica? Ne mogu nikoga da nađem.“ I tu noć, brat mi je milicioner u Bečeju, pokušamo linijom policije da dodjemo do Surdulice, neće niko gore. Na Vlasini žive njeni roditelji, neće niko gore u toj situaciji, ne mogu nikako. Da nije snaha otišla sa čerkom tamo? Kako je nema u Kuršumliji?

Ujutru ja uzmem vozilo, pogrebnu službu, sanduk, sve što je potrebno, ovde u opštini gorivo, tada je bila nestašica goriva, bonovi. I prvo kad sam stigla odlazim tamo u kapelu bolnice. Kapela je jedna podrumčina, bez ragastoa, bez ičega. Kad sam stala na vrata, vidim vojnički krevet, ali oni poljski kreveti, i na njemu leži, pokriven čebetom, moj brat. Na drugoj strani kako mi je pogled pao, u drugom delu prostorije su vojna nosila, krvave čizme, pantalone... U jedan ugao stavili jednog, u drugi drugog, i neki sanduk običan, kao ovde kad bi ste beskućnika recimo sahranjivali, bez ičega, sanduk

još prijav od masnih ruku, bele štrafte, nešto, ne znam ni ja šta. Ja kad sam pogledala u njega meni pozlilo, glava mi je pala u momentu. Kaža mi onaj unutra: „Ajde izađi napolje!“ Rekoh: „Daj mi samo jednu tabletu za glavu.“ A on: „Idi tamo gore, traži od sestara!“ Ja onako držeći se uza zid, dođem donde, pitam sestaru: „Hoćete mi dati, molim vas, samo jednu tabletu za glavu, bila sam, sestra Gladiševa, došla sam po njega.“ Govori ova: „Neka joj da ovaj vojni lekar!“ U međuvremenu me dečko čuo i došao i kaže: „Hoćete li gospođo da vam dam inekciju?“. Kažem: „Neću inekciju, ja se vraćam sa njim nazad. Ja i vozač sami u vozilu. Hoću samo jednu tabletu da me glava prođe.“ I on mi da. Popijem ja dve tablete. Izlazim napolje i taman stiže vojni kamion, ja kažem dajte da ga prebacimo u sanduk što sam ja donela. Da, i šta sam još rekao! Kaže on meni: „Šta ćemo mi sa ovim, ovaj smo za njega obezbedili.“ Ja onako, ne razmišljajući: „Ostavite za sledećeg koji vam dođe, ja sam donela sanduk iz Kikinde.“ I baš tad stiže vojni kamion i u kamionu leži, nisam videla ko, samo onako vojne čizme, ono prijavo, prašnjavo sve, to su doneli zadnju žrtvu. I ne može da se ide, čekamo da dođe njegov nadležni. Kad je on došao kaže: „Dodite ovamo! Ovde, ovde dođite!“ Rekoh: „Gospodine, ja nisam došla da ovde mene neko postrojavo na večeru. Oni su ostali živi, ovi dole nisu. A samo komandant je naredio, čeka se bombardovanje, morate da se sklonite.“ Rekoh: „Njega su ubili jednom, vduput ga ne mogu ubiti. Mi ne ostajemo. Ja krećem!“ Gledam vozača, kaže on: „Krećemo.“ Rekoh: „Mi idemo...“, a on: „Komandant je naredio!“ A iz njega bazi alkohol da se čoveku smuč. I spakujemo ga i krenemo. U 15 do 11 sam krenula iz Kikinde, u 15 do 6 sam krenula iz Kuršumlije. Kruševac zatamnjen, auto-putem, verujte, nismo sreli četiri vozila. Tada su lipovačke šume bombardovane. Tačno smo videli taj deo kada smo se približavali Beogradu. I stigla sam u 15 do 11 naveče ispred roditeljske kuće sa njim.

Niko nije došao da ga isprati, pokrov sa njega su ukrali! Otišli su u njegov stan, doneli jedno čebe da ga pokriju. Ko je ukrao? Kome treba pokrov sa žrtve i sanduka, nije mi jasno, verujte mi, dan danas.

I da nam čak ni ne javi! Pokušaću da saznam, ali već je vreme prošlo, ko je taj da odem i da mu kažem: „Svaka vam čast, kad ste imali podatke, što niste pokušali?“ Meni kada je svekar umro u šumi, preko policije su javili mome mužu da mu je otac umro. A ovi? Nisu se snašili. Nije to! Oni se nisu snašili ni ovde. Kada sam ja došla sa bratom, ovde je već krenula da se evakuiše jedinica iz kasame. Sve živo, čak i počasnu paljbu, sve živo sam ja organizovala. Suprug mi je težak infarkt preživeo i ni nije mogao, on je rekao: „Ja ću se samo skloniti da ti ne smetam.“ Otac se pogubio, majka nepokretna, sama ja, a baš smo bili vezani.

Dolazi sahrana, četvrtog dana smo ga sahranili. Počinje sahrana, dolazi mu jedan starešina i onaj rezervista, bez govora, bez ičega, bez jednog slova da se oproste od njega. Ja nisam mogla da verujem. Onda smo mi navrat-nanos nešto sastavili, obavili to kako smo znali i umeli.

Par meseci kasnije, ja sam otišla u Kuršumliju, ogorčena. Otišla, sišla dole u to sklonište sa jedrim njegovim kolegom i drugom, koji je inače bolničar, u ambulanti od njega, bila tamo i onda sam otišla kod komandanta, primio nas je on, i pitala: „Zelega bih samo da upoznam čoveka koji je onako dirljiv govor napisao i oprostito se od mog brata u ime vas i svih kolega ovde.“ Kaže on: „Ja nisam bio ovde gospođo, nemam pojma, ali sad ću pitati zamenika.“ Nemojte pitati. Niti jedna reč, niti jedna rečenica, niti jedno slovo... „Sramota!“ Pa, znate ovde je bila ludnica... „Jeste. To su bili rezervisti, to su bili starešine iz Niša i Prokuplja, svaka jedinica je preuzela svoga, a niste nam ni javili. Ni javili niste porodiци.“ „Nismo njegovu suprugu mogli da nađemo.“ Ona kaže da je bila ispred kasame. I ona i čerka da su bile ispred kasame. Mislim, tu šta se izdogađalo zaista ne znam, ali je propust grozan. Ja kažem: „Svaka vam čast. Treba da vam služi na čast. Jednog ste imali aktivnog starešinu poginulog iz ovog garnizona i ni njega niste mogli dostojanstveno da sahranite. Sramota. A ču vas svaki put kada dajemo neki pomen obavestiti, a vi ako nađete za shodno...“ Prvi put su došli, trebali su autobus, kolege su kompletno hteli da dođu, došao je kombi i još dva vozila, došli su u na šestomesečni pomen.

Od onda se, verujte, niko ni ne javlja. Ja svake godine odlazim, u Kuršumliji se održava pomen. Lepo je što ih se sete i trude se, taj komandant kaže dok je on živ on će odlaziti. Ja sam išla dok sam mogla. Sad nisam, ovu prošlu. Otac mi je umro 19. aprila, a brat poginuo 24. marta, nisam mogla da ostavim oca. Inače, svaki put odem tamo, odamo poštovanje onima koji su poginuli. To je ono najmanje što mi ljudi možemo. Da, porodice da, ali mogu vam reći da se građani Kuršumlije maltene ni ne sećaju. Kikinda, oktobar 2013. godine

Projekat finansiraju Evropska unija kroz Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava i Holandska Ambasada u Beogradu po programu Matra Embassy Programme. Sadržaj ovog štampanog materijala je isključivo odgovornost CZKDa i ni pod kojim okolnostima se ne može smatrati da odražava stav Evropske unije.

Izdavač: Učitelj neznalica i njegov komitet. Imenovati TO ratom. CZKD. Urednik: Ivan Zlatić. Dizajn i prelom: Matija Medenica.